

A VALLÁSI ÉS TÁRSADALMI PLURALIZMUS ARCAI KELET-KÖZÉP EURÓPÁBAN

SZILÁRDI RÉKA¹

ABSTRACT

The faces of social and religious pluralism in Central and Eastern Europe

The study presents in detail the work of the Convivence Religious Pluralism Research Group, which operated between 2019 and 2024 with the support of the Hungarian Academy of Sciences in cooperation with the Department of Religious Studies at the University of Szeged. During these five years, we conducted numerous smaller and larger research projects in the theoretical context of “wounded collective identity”, in line with transdisciplinary trends. We divided the group’s work into three main blocks: theoretical approaches, specific research, and policy papers interpreting the data obtained from the research, which contain recommendations on important domestic issues. The essay presents brief summaries of these.

2019-től a Szegedi Tudományegyetemen (az országban elsőként induló és azóta is) működő vallástudományi tanszékével az MTA támogatásának köszönhetően elindíthattuk az 5 éves periódusra szerződött Convivence Vallási Pluralizmus Kutatócsoportot. E kutatócsoport célja az volt, hogy megvalósítsa a tudástermelés transzdiszciplináris módját, azaz összességében egymástól esetlegesen paradigmátikusan különböző tudományterületeket kapcsoljon össze és különböző együttműködésekén keresztül végezzen vizsgálatokat a régió vallásosságával kapcsolatban.

Mindehhez fontos adalék lehet, hogy a vallástudomány mint diszciplína már inherensen is multidiszciplináris fogantatású, hiszen a különböző elméleti megközelítéseket a humán- és társadalomtudományok sokaságából választja ki, függően attól, hogy melyik részét kívánja tárgyául tenni az emberi vallásosságnak. Az ún. kötőjeltudományok, vagyis a vallásszociológia, -néprajz, -antropológia, -lélektan, -filológia, -történet stb., végeredményben kiváló lehetőségeket teremtettek arra, hogy az 1990-es években bekövetkezett tudományos paradigmaváltást, a Mode

¹ A szerző: Dr. habil. Szilárdi Réka, Szegedi Tudományegyetem, Vallástudományi Tanszék.

1-ből a Mode 2-be való átmenetet a vallástudomány tulajdonképpen zökkenőmentesen valósítsa meg.² Mivel ebben az újfajta tudástermelésben a kutatás eleve gyakorlatias célt tűz ki, így nem különül el az elmélet és a gyakorlat; a kutatás mindig célorientált. Így válik a tudástermelés a tudományművelésnek ebben a módjában transzdiszciplinárisrá. Mindezt a több területen egyaránt megtalálható közös metodológiák, modellek alkalmazásának jelensége jellemzi, valamint az, hogy problémáit a diszciplináris határokon kívül/túl definiálja, illetve a megoldás módszereit is azokon kívül keresi – tehát nem a diszciplinák határterületi kooperációjaként, mint az interdiszciplinaritás.

1997-ben a pszichológia tudományterületén belül némiképp hasonló tudományelméleti megközelítést alkalmazott Runyan³ a „hard- és soft synthesis” fogalmának bevezetésével, amely szerint a hard synthesis mutatja a biológiai, ideg- és komputertudományi, valamint a pszichológiai modellek és módszerek átjárhatóságát, a soft synthesis pedig a pszichológia és más társadalomtudományok közötti átfedést/átfedhetőséget és integrációs lehetőséget. A vallástudomány soft synthesisét valójában már régóta alkalmazzuk a gyakorlatban a tanszékünk kutatásaiban, azonban a hard synthesis megközelítéseire ennek a kutatócsoportnak a működésén belül kínálkozott valódi lehetőségünk.

A 2019-től 2024-ig tartó szakaszban többféle tudományterületről hívtunk be kutatókat. A kutatási koncepcióban a „Convivence” célját abban határoztuk meg, hogy vizsgálni fogjuk (1) a különböző („más”) csoportok változatos fogadtatását, a migráció jelenségét övező társadalmi integráció megvalósulását és a társadalmi mikroközösségek pluralizmusra való nyitottságát, a flexibilitás határait. További célunk volt az ezekre vonatkozó (2) tágabb elméleti keretek kidolgozása, a folyamatok (3) interdiszciplináris eszközökkel történő vizsgálata, beleértve a társadalom és mikroközösségeinek integráló képességeit és készségeit, a kihívások diskurzusait és praxisait, valamint a pluralizmussal megjelenő identitás-konstrukciókat.

Elemeztük e folyamatok (4) egyéni és társadalmi identitások konstrukciójára gyakorolt hatásait, mivel a reflektált társadalmi valóság, a közösségek kohéziója és ezen belül a közösségek, diaszpórák integrációja, részvétele mind olyan kérdések, amelyek komplex vizsgálatot és módszertant kívánnak.

A kutatócsoport ezen kívül vizsgálta (5) az etnikumok és a hagyományos vallási közösségek, a nem bevett és nem hagyományos vallási közösségek, illetve az új spiritualitások és a szekuláris világnézetek saját értelmezéseit, valamint ezek kulturális és intézményes kölcsönhatásait. Elemeztük a vallási sokszínűség közegében zajló társadalmi együttélést értelmező és szabályozó történelmi hagyományokat,

² Gibbons, és mtsai: The new production of knowledge: the dynamics of science and research in contemporary societies, 1994.

³ Runyan, William McKinley: The study of lives as a „soft synthesis” in psychology, 1997.

a kortárs kihívásokra adott válaszokat a vallási hagyományok és intézmények, a közgondolkodás és a jogi szabályozás területén. Összességében tehát arra a kérdésre kerestük a választ, hogy melyek a vallási pluralizmussal kapcsolatos kortárs regionális diskurzus legfőbb jellegzetességei, s ezek milyen módon és mértékben határozzák meg a régió társadalmának együttélését.

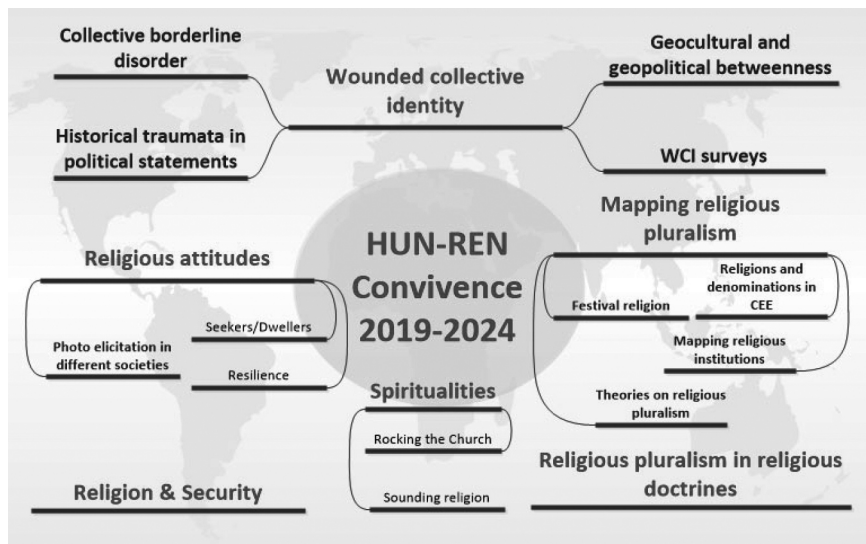
Igen fontos leszögezнем, hogy ebben a tanulmányban a felvetett témák sokrétősége miatt – néhány kivételtől eltekintve – elsősorban a kutatócsoport által megjelentetett tanulmányokra és kötetekre történik szakirodalmi hivatkozás. Ez korántsem jelenti azt természetesen, hogy nélkülöztük volna a hazai és nemzetközi szakirodalmat, éppen ellenkezőleg, azonban az ezekre történő citátumok a kutatócsoport publikációinak bibliográfiáiban találhatók meg,⁴ itt tehát kizárólag a Convivencia saját, szelektált eredményei kerülnek feltüntetésre.

A kutatásaink keretelméleteként Máté-Tóth András sebzett kollektív identitás elméletét tekintettük alapnak,⁵ amely szerint Közép- és Kelet-Európa országai-ban a traumacentrikus történelemszemlélet a meghatározó, ennek pedig jelentős kihatása van a nemzeti identitásra is. Mindeközben az államok (köz)vallási jellege összekapcsolt a nemzeti összetartozással – visszatérő motívum például Európa kulturális alapjainak megvédése, a kereszténység védőbástyája toposz.

A kutatói háttér ebben az öt évben rendkívül sokszínű volt, a kezdeti báziscsoporton kívül (Máté-Tóth András (SZTE-BTK, vallástudomány, teológia), Gyöngyösi Csilla (ELTE, iszlám filozófia), Povedák Kinga (SZTE-BTK, néprajz), Wimmer Krisztina (SZTE-ÁJTK, orosz kultúra), valamint magam, Szilárdi Réka (SZTE-BTK, vallástudomány, szociálpszichológia) igyekeztünk bevonni más területekről tudományos munkatársakat, akikkel kisebb-nagyobb projektek erejéig, de együtt tudunk működni. Így hívtuk be Barcsa Krisztinát (UW, Religionswissenschaft), Balassa Bernadettet (SZIE, mikro- és makroökonómia), Bigazzi Sárát (PTE-BTK, szociálpszichológia), Csikós Nándort (SZTE-TTK, geoinformatika), Figus-Illinyi Ritát (SZOTE, magatartástudomány), Happ Zsuzsát (PTE-BTK, személyiséglélektan), Kakuszi Szilviát (klinikai szakpszichológia), Kasznár Attilát (ME-BTK, biztonságpolitika), Merkovits Norbertet (SZTE-ÁJTK, politikatudomány) és Paizs Melinda Adrienne-t (SZTE-ÁJTK, szociológia) az alábbi kutatási területekre:

⁴ A teljes lista: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=institutes&mode=browse&sel=21361>

⁵ Máté-Tóth, András: *Freiheit und Populismus*, 2019.

1. ábra. A Convivence Vallási Pluralizmus Kutatócsoport témái (2019-2024) forrás: convivence.eu

Ahogy az ábrán is látszik, az 5 év alatt sokféle alprojektet végeztünk, mindegyik témakörben születtek magyar és nemzetközi konferencia előadások (összesen 41), szakmai workshopok (összesen 10), magyar és idegen nyelvű publikációk (összesen 105), tanulmánykötetek (2 magyar és egy angol nyelvű), valamint tudomány-népszerűsítő írások (összesen 41).

A kutatócsoporti működést alapvetően három nagy elkülönülő blokkra osztottuk: a teoretikus megközelítésekre, a konkrét kutatásokra, valamint a kutatási eredményekből kinyert adatok értelmezésében ún. *policy paperekre*, amelyek ajánlásokat tartalmaznak fontos hazai témákat illetően.

ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEK

Az elméleti megközelítések közül a kutatásaink során kiemelkedtek az átmenetiséggel és történeti traumákkal,⁶ a kollektív borderline zavarral,⁷ valamint az ezzel összefüggő társas identitáskonstrukcióval és az erre reagáló, instrumentalizáló

⁶ Máté-Tóth András – Povedák Kinga (szerk.): Hegemóniák szorításában, 2023.

⁷ Szilárdi Réka – Kakuszi Szilvia – Máté-Tóth András: Borderline társadalomzavar?: Kísérlet a kelet-közép-európai társadalmak metaforikus értelmezésére, 2022.

szekuritizációs aktusokkal foglalkozó írások,⁸ amelyek egységesen mind a sebzett kollektív önmeghatározás kontextusán belül helyezkedtek el.

Röviden összefoglalva a birodalmak közötti geopolitikai és -kulturális státus mélyreható elemzéseit a sebzett kollektív identitás elméletéből indítottuk el, és elsősorban a régió történeti múltjából és földrajzi elhelyezkedéséből szemlélve értelmeztük. Igen fontos újdonsága volt ennek a szemléletnek, hogy szemben a geopolitikai elemzésekkel, amelyek általában a „győztesek” hatalmi oldaláról kísérik figyelemmel az eseményeket, a kutatócsoporti álláspontunk a „vesztesek” nézőpontjából interpretálta és interpretálja e folyamatokat, és ennek nyomait, markereit és következményként kialakult mintázatait vizsgálta a kollektív identitás horizontján.

A borderline társadalomzavar elképzelést már abból a metaforikus ötletből bontottuk ki, amelyben a hazai társadalomlélektan tünetegyütteseit igyekeztünk megfeleltetni a személyiséglélektani tüneti klasztereinek, ideértve a patológiás működés kiváltó okait, azaz a kórkép etiológiáját is. Feltevésünk szerint ugyanis a BPD ismertetőjegyei hasonlóak az össztársadalmi működéshez (fekete-fehér gondolkodás, hasítás mint mechanizmus, hipomán és depresszív szakaszok váltakozásai, identitásfenyegettség és -bizonytalanság, stb.), s bár jóllehet a célunk nem az volt, hogy egy személyiséglélektani kórképet átültessünk társadalmi kontextusba, az elemzés mégis szempontokat tudott adni az anómiás társadalmi működésekre a régióban. A kiváltó okokat a történeti kollektív traumákban elemeztük, és Bibó István *közösségi hisztéria* koncepciójával vetettük egybe, ezek mentén pedig egy feltételes magyarázati modellt dolgoztunk ki, végül pedig társadalmi terápiás megoldásokat is ismertettünk.

A biztonságiasítás (szekuritizáció) témaköre szintúgy a regionális társadalmi állapotokból vonatkoztatva jelent meg az elméleti kontextualizálásban, ugyanis az ilyen jellegű kollektív identitáskonstrukció esetében – mivel az magán hordozza a markáns áldozati jegyeket és fenyegetettséget is, – a hatalmi ágensek gyakorta élnek a (vélt vagy valós) fenyegetéskeltő diskurzusok használatával. Ezt a külső (más vallású és kultúrájú) csoportokra vonatkozó reakcióegyüttesben láthattuk leginkább.

A sebzett kollektív identitás elméletének jegyeit, dimenzióit és elméleteit tehát a kutatócsoport öt éves működése alatt tovább bővítettük, illetve publikáltuk magyar és idegen nyelvű folyóiratokban, könyvfejezetekben, illetve tanulmánykötetekben.

⁸ Máté-Tóth, András – Povedák, Kinga (eds.): *Religion as Securitization in Central and Eastern Europe*, 2024.

KUTATÁSOK

Az egyes kutatási alprojektek rendkívül változatosak voltak a kutatócsoport működése alatt, elsősorban a tagok egyéni érdeklődései, korábban megkezdett munkái és tudományterületei jelentek meg, ezeket alakítottuk át a tagok között működő szinergiává, illetve mindezt összehangoltuk a vállalt célokkal is.

SEBZETT KOLLEKTÍV IDENTITÁS MAGYARORSZÁGON (SKI)

A már röviden ismertetett elméleti megállapításainkat kvantitatív elemzéssel igyekeztünk bizonyítani. A kutatási kérdések operacionalizálását követően a kutatócsoport kérésére több ízben végzett nagymintás magyarországi lekérdezést a TÁRKI Társadalomkutatási Intézet. A vizsgálat alapján öt tényező igazolódott be, amely a leginkább befolyásolja a traumatizált nemzetszemléletet: a társadalmi emlékezet, a tekintélyelvű személyiség, jóléti várankozások, szubjektív vallásosság és egyes demográfiai tényezők (lakórégió, településtípus). Az elemzések eredményeképpen empirikus megerősítést nyert az elméleti feltevés, miszerint Magyarországon a közvallásosság összekapcsolódik a sebzett kollektív identitással. A magyarországi empirikus modell megalkotása után a Századvég Alapítvány munkatársainak segítségével felvetésünket a szélesebb régióban, európai mintán is teszteltük.⁹

VALLÁS – RÉGIÓ – GIS

Mindenképpen újdonságot jelentett a vallástudományi kutatómunkában a geoinformatikai módszerek használata, amelyeknek segítségével adatbázisokat, adatvizualizációkat és hozzá kapcsolódó publikációkat tudtunk megjelentetni Magyarország és Európa vallási felekezeteivel és témaköreivel kapcsolatban. Készültek webtérképek a határváltozások és a vallási diverzitásról Magyarország, Lengyelország, Románia tekintetében, amelyekben az SKI Indexet (Sebzett Kollektív Identitás Index) egy olyan mérőeszközként jelenítettük meg, amely a kollektív identitás sérülésének mértékét és annak társadalmi csoportokra gyakorolt hatását vizsgálja. Az index segítségével feltárhatóvá vált, hogy a történelmi traumák és konfliktusok miként befolyásolják a közösségi összetartozást és az egyének (vallási) csoporthoz való kötődését.¹⁰

⁹ Balassa Bernadett – Gyorgyovich Miklós – Máté-Tóth András: A vallási szekuritizáció és a sebzett kollektív identitás modellje a magyar társadalomban empirikus adatok alapján, 2022.

¹⁰ A dinamikus térképek megtekinthetők a kutatócsoport honlapján: <https://www.convivence.eu/research/projects/vall%C3%A1s-r%C3%A9gi%C3%B3-gis>

Szintúgy dinamikus térképeken tudtuk megjeleníteni az elmúlt évezred során Európa határainak változásait, amelyek tükrözték a forradalmak, háborúk, politikai átrendeződések és a nemzeti szuverenitás küzdelmeinek történelmi jelentőségét. Vizsgáltuk továbbá ezeknek korrelációit a vallási/felekezeti kötődésekre vonatkozóan is. Emellett ennek a módszertannak a segítségével készítettük el az európai vallásosság webtérképét, amelyen a European Social Survey (ESS) két évente készített átfogó felmérésének (2008–2018) egyes változóit jelenítettük meg grafikus módon.¹¹

Végül népszámlálási adatok (1910–2011) alapján készítettük el Magyarország felekezeti megoszlásait, illetve annak időbeli változásait település szintű bontásban, valamint Közép- és Kelet-Európa felekezeti térképét megye/járás szintű bontásban.¹²

VALLÁSI DIMENZIÓK AZ EVERNESS FESZTIVÁLON

A vallási pluralizmus kérdésköre, valamint a vallás piac közgazdaságtani megközelítéseinek értelmezései Magyarországon az úgynevezett bricolage-vallásosságban vagy kultikus miliőben értelmezhetőek az egyik legizgalmasabb módon, ezért a kutatócsoport a Magyarországon már tíz éve működő Everness fesztiválon évente kvantitatív és kvalitatív vizsgálatokat folytatott. Mivel a rendezvény illeszkedik a nemzetközi vallási-életmód fesztiválok sorába, így az itt elindított kutatómunkával olyan eredményeket tudtunk elérni, amelyek a nemzetközi tudományosságban is számottevőek lehetnek.

A vizsgálatok során többféle kérdésblokkot alkalmaztunk a hagyományos demográfiai, marketing és vallási kérdéseken kívül, például a Bellah-féle „civil-vallás” adaptált koncepcióját, Hartmut Zinser berlini ezoterika kutatását, a fesztivál liminális terére vonatkozó elképzeléseinket, illetve a Santino-féle néprajzi-antropológiai a rituális-karneváli tengelyt teszteltük. Ezenkívül az elmúlt tíz év programkínálatban megjelenő trendeket vizsgáltuk kvalitatív módszerekkel. A kutatás alapvető célja az volt, hogy megállapítsa azokat a trendeket, amelyek a hazai bricolage-vallásosságban jelen vannak az utóbbi években, ezeket összevessük a nemzetközi eredményekkel, és olyan koncepciót vázoljunk fel, amely a privát vallásosság lényegi konstrukcióját képes vizsgálni és újabb eredményeket adni.¹³

¹¹ Csikós, Nándor – Máté-Tóth, András: *Confessional Pluralism in Central and Eastern Europe: A GIS approach*, 2023.

¹² Csikós Nándor – Máté-Tóth András: *Vallási prognózis: a 2022-es népszámlálás eredményeinek előrejelzése és értelmezése*, 2024.

¹³ Heidl Sára – Szilárdi Réka: *Privát vallásosság, spirituális közösség*, 2022; illetve Szilárdi Réka – Paizs Melinda Adrienne – Feleký Gábor: *Közgazdaságtani modellek a valláskutatásban. Kereslet és kínálat a vallás piacon*, 2023.

VALLÁSI ZENE ÉS IDENTITÁS

A vallási identitás zenei horizontján végzett vizsgálataink kezdetben a keresztény könnyűzene részletes szövegelemzéseit érintették, különösen a dalszövegek teológiai, társadalmi és érzelmi rétegzettségére fókuszálva. A további vizsgálatok azután fokozatosan a roma vallásosság és vallási zene irányába fordultak: több magyarországi roma közösség vallási gyakorlatát vizsgáltuk zenei perspektívából, különösen a katolikus és pünködsdi kontextusban megjelenő zenei formákra és performativitásra koncentrálni, ezen belül pedig kiemelt figyelmet fordítottunk a csatкаи és a mátraverebély-szentkúti búcsú eseményeire, amelyeket rendszeres terepmunkával követtünk nyomon.¹⁴

JEHOVA TANÚI EGYHÁZ A MAI MAGYARORSZÁGON

Ez a kutatás jól illeszkedett a Vallástudományi Tanszék eddigi munkáiba, a korábbi monografikus feldolgozások (Pl. Hit gyülekezete, Szciantológia Egyház)¹⁵ után a Jehova Tanúi Egyház magyarországi szervezetével együttműködve átfogó kutatást végeztünk az egyház szervezetről és tagságáról. A kutatásban kérdőíves lekérdezés történt a tanúk körében (lezárult, N=9000), életútinterjúkat készítettünk a tagság rétegeit reprezentáló személyekkel (lezárult: N=41 fő), valamint sajtóelemzést végeztünk a JTE magyarországi médiamegjelenéseiről, legfőbb tanításairól. A kutatás előkészítése 2022-ben kezdődött, az adatfelvételek 2023-ben lezajlottak, az eredmények várható publikálása 2025-ben fog megtörténni.

KOLLEKTÍV REZILIENCIA ÉS A VALLÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI

A reziliencia-kutatás célja egy olyan átfogó értelmezési keret kialakítása volt, amelyben a rugalmasság fogalma egyszerre jelenik meg egyéni pszichés működésként, közösségi folyamatrendszerként és társadalmi-politikai jelenségként. Elsőként a fogalom egyéni szintű elméleteinek történeti és fogalmi alakulása került vizsgálat alá, majd elemzésre kerültek vatikáni hivatalos dokumentumok vallási és etikai szövegek, különösen Ferenc pápa levelezései és apostoli buzdításai, amelyek lehetőséget adtak arra, hogy a reziliencia spirituális és morális dimenzióit is feltárjuk, hozzájárulva ezzel a fogalom komplex és kulturálisan érzékeny

¹⁴ Povedák, Kinga – Povedák, István: Christian Roma Musicking in Hungary.

¹⁵ Máté-Tóth András – Nagy Gábor Dániel: Alternatív vallás – Szciantológia Magyarországon, 2011, valamint Máté-Tóth András – Juhász Valéria: Vallási közösségek az írott sajtóban, 2007.

újraértelmezéséhez.¹⁶ Ezt követően a közösségi reziliencia fogalmát vizsgáltuk, különös figyelmet fordítva az egyének közötti bizalmi kapcsolatokra, a társas támogatás rendszereire és a kollektív adaptáció lehetőségeire. E megközelítésben a rugalmasság már olyan társas hálózati működésként jelenik meg, amely a közös normák, értékek és cselekvési mintázatok révén válik fenntarthatóvá. Végül ezt a hálózati működést igyekeztük feltárni a politikai kultúra és a demokrácia összefüggéseiben: elsősorban a demokratikus részvétel formáival, az intézményi stabilitással és a társadalmi kohézióval való kapcsolatokban. Vagyis a rezilienciát immár olyan strukturális és politikai kategóriaként interpretáltuk, amely alapvetően meghatározza egy közösség válaszképességét a globális és lokális válsághelyzetekkel szemben.

TÖRTÉNELMI EMLÉKEZET PRAVOSZLÁV SZÖVEGEKBEN

Kvalitatív módszerekkel igyekeztük megragadni a kelet-közép európai térség pravoszláv egyházainak történelmi emlékezetét, elsősorban az ATLAS.ti szövegelemző szoftver használatával. A kutatásban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a magas rangú egyházi vezetők orosz nyelven elhangzott beszédeinek a hivatalos egyházi oldalon fellelhető szöveges átiratai milyen történelmi emlékezetet tartalmaznak. A vizsgálatra kijelölt országok Észtország, Lettország, Litvánia, Fehéroroszország, Ukrajna, Moldova voltak.¹⁷

A történelmi emlékezet témájához kapcsolódott az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlés beszédeiben felfejthető emlékezet-kutatás is, amely azt a kérdést járta körül, hogy 1991-től napjainkig miként reprezentálódnak a szövegekben az olyan fogalmak, mint vallás, múlt, nemzet és trauma. Összesen 107 kelet-közép-európai térségből származó politikai vezető beszéde (59 államfői, 48 pedig kormányfői) képezte a szövegkorpuszt, az eredmények pedig azt mutatták, hogy a régió megértése és definiálása még napjainkban is kihívásokkal teli feladat. A politikai vezetők nemcsak a különbözőségekre, de a hasonlóságokra is felhívják a figyelmet, egymás megértése és a külső szemlélők megértettsége iránti vágy hangsúlyosan jelenik meg. Már 1999-ben tematizálódik az, hogy az alkalmazott és alkalmazni kívánt problémamegoldási stratégiák alkalmatlanok Kelet-Közép-Európában. Ukrajna, Szlovákia és más országok is hangsúlyozzák, hogy a térség sajátos történelmi tapasztalata, nagyhatalmak közötti „puffer zóna” jellege, a diverz vallási, etnikai és kulturális összetétel mind olyan sajátosságok, amiket nem vesznek figyelembe ezek a megoldási

¹⁶ Figus-Illinyi, Rita: *Resilience in Pontifical Doctrines: From Pope Benedict XVI to Pope Francis*, 2025.

¹⁷ Wimmer Krisztina: *A Lett Ortodox Egyház hivatalos szövegeinek tartalomelemzése: A sebzett kollektív identitás elmélete alapján*, 2023.

stratégiák. A beszédek közel 30 évnyi távlatból is azt mutatják, hogy ugyanazok a problémák állnak fenn és ugyanazok a kérdések és kérések ismétlődnek.¹⁸

MAGYAR VALLÁSI KÖZÖSSÉGEK ADATBÁZISA

A kutatócsoporti munkákban végül, de nem utolsósorban újra tudtuk aktualizálni a korábban, még 2001-ben megkezdett kutatásunkat is, amelynek során a terepmunkával összegyűjtött Magyarországon működő összes vallási közösség intézményi alapadatait, úgymint elnevezésüket, jogi státusukat, hivatalos képviselőik nevét, elsődleges telephelyüket, településenkénti telephelyeiket geoinformatikai dinamikus térképen adatbázisként szerepeltettük. Az információkon túlmenően direkt linkként szerepel a közösség saját honlapja, és további szakmai adatok is. Az adatbázis nemcsak kutatói célt szolgálhat, a későbbiekben vallás-turisztikai feladatokat is elláthat.¹⁹

AJÁNLÁSOK²⁰

2019–2024 között összesen nyolc ajánlást és állásfoglalást adtunk ki. Az ajánlások lényege, hogy tömören, a lényegi kérdésre vonatkoztatva egy fennálló problémát, nehézséget artikulálnak, majd arra megoldási javaslatokat dolgoznak ki, amelyek mögött mindig nemzetközi jó gyakorlatok és/vagy magyar kutatási eredmények állnak. E megoldási stratégiák és döntés-előkészítési ajánlások mindig a társadalmi megértés és támogató együttműködés előmozdítása érdekében fogalmazódnak meg.

Javaslatot fogalmaztunk meg *Trianon 100. évfordulójára*, amelyben célként a kollektív trauma-oldás gyógyulási folyamatát állítottuk fókuszba. Ennek egyik alapvető módja és egyben eredménye a kollektív áldozati szerepből való tudatos kilépés. A vallástudományi megközelítést abban találhatjuk meg, ha szemügyre vesszük, hogy a vallási hagyományok milyen gazdagon dokumentálják azt, hogy miképp kaptak értelmet az elszenvedett traumák, és hogyan lettek akár gyűjtőpontjai a kiengesztelődésnek. A feszültségek és érzékenységek feloldása a regionális összefüggések megismerése révén lehetséges, ugyanis ezek a régió nemzeteinek közös geopolitikai és geokulturális örökségéből fakadnak. Ennélfogva az exkluzív áldozattudatot lépésenként érdemes átfordítani inkluzív áldozattudattá, amelyben konstruktív együttműködés alakítható ki.

¹⁸ Wimmer Krisztina: A vallási pluralizmus dimenziója az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlés beszédeiben 1991–2023 között, 2024.

¹⁹ Az adatbázis elérhető: <https://mavallka.hu/>

²⁰ Az állásfoglalások az alábbi linken érhetők el: <https://www.convivence.eu/policy-papers>

Másik állásfoglalást fogalmaztunk meg *A vallási diverzitás és vallásosság összefüggéseiről*. Ennek során a nemzetközi tendenciákat hasonlítottuk össze a regionális, azon belül a magyarországi helyzettel, tekintetbe véve az 1910–2011 között fennálló népszámlálási adatokat is. A két trend között jelentős eltérés fogalmazható meg, ennek okait, következményeit és lehetséges lépéseit állítottuk a javaslat középpontjába.

Vallások a vergődő világban címmel adtuk közre a világvallások és a törzsi vallások vezetőinek 7. kongresszusához (Kazahsztán, 2022.09.14) kapcsolódó dokumentumot. Ebben az emberiség előtt álló (klimatikus, epidemiológiai, gazdasági, technológiai; a politikai populizmus és vallási fundamentalizmus) kihívásokra reflektáltunk olyan nemzetközi kutatókkal együtt, mint Tomáš Halík (szociológus és teológus, Prága), Paul M. Zulehner (pásztorálteológus, vallás- és értékutató, Bécs), Jose Casanova (vallásszociológus, Georgetown Egyetem, Washington), Massimo Faggioli (teológia és vallástudomány, Villanova Egyetem, Philadelphia), Kasper Mariusz Kaproń OFM (liturgikus, Facultad de Teología San Pablo - Cochabamba, Bolívia), Azza Karam (főtitkár Vallások a békéért, Nemzetközi, New York), Alberto Melloni (történész, az Európai Vallási Akadémia alapítója, Bologna) és mások.

Külön ajánlásban foglalkoztunk *1956 közösségével*, amelyben a különböző oldalak pártpolitikai instrumentalizálása helyett a közös történelmi emlék égisze alatt kimondható, hogy fontosabb az összefogás mint a verseny, és fontosabb az irgalom, mint a győzelem.

A kutatócsoport *Reziliencia-paradoxon* dokumentumában arra világítottunk rá, hogy amíg egyik oldalról a reziliencia hozzásegít a hétköznapi életben való boldoguláshoz és védelmet nyújt a fejlődési pszichopathológia kialakulásával szemben, ennek ellenére nem érdemes mindenre kiterjedő rugalmasságként értelmezni sem az egyén, sem pedig a társadalom szintjén. Ugyanis hiába lehet a sebzettségnek velejárója a hatékony megküzdési stratégiák kialakítása, más területen azonban átlagos teljesítés, vagy egyenesen deficit mutatkozhat meg.

A Megbocsátásról szóló állásfoglalásunkban a társadalmi sebzettség feloldásához szükséges lépéseket soroltuk fel. Eszerint lényeges oktatni és képzésekkel támogatni a megbocsátás logikáját és stratégiáját a segítő foglalkozásaik és a diplomácia munkatársai körében egyaránt. Érdemes az egyéni és a közösségi, társadalmi traumákról való híradásokban megjeleníteni a megbocsátás aspektusait, valamint az állami ünnepeken az elszenvedett traumákon és a hősökön túlmenően célként, kíváncsú perspektívaként kell megjelölni a megbocsátást.

Külön írást szenteltünk az *Egyházi önkéntesség* témakörének, amelynek nemzetközi példái (és a statisztikai adatok is) mutatják, hogy ennek gyakorlása komoly társadalmi haszonnal, társadalmon belüli jótékony hálózatosodással, és összességében a társadalmi tőke erősödésével jár.

Végül pedig *Megélt vallásosság* címmel publikáltuk a legfrissebb népszámlálásból (2022) kinyert vallási adatokkal kapcsolatos állásfoglalásunkat, amelyben elsősorban

a vizsgálati módszerek javítására és árnyalására hívtuk fel a figyelmet, mivel a vallás nem statikus, a kvantitatív adatfelvételnél pedig erőteljes korlátai vannak.

Talán már ebből a rövid összefoglalóból is látható, hogy a Convivencia Vallási Pluralizmus Kutatócsoport működésének 5 éve nagy lehetőséget teremtett arra, hogy a vallástudományi diszciplínát a nemzetközi trendeknek megfelelően műveljük, hálózatban a különböző tudományterületekről érkező szakemberekkel együtt. Ezek az együttműködéseink gyümölcsözőnek bizonyultak a szó legteljesebb értelmében: nemcsak az együttgondolkodás, hanem az összehangolt szakmai kapcsolatok jó gyakorlata tekintetében is. Számos nemzetközi és hazai konferencián disszemináltuk az eredményeinket, tudománynépszerűsítő írásokban és rendezvényeken ismertethettük meg azokat az elméleteket és kutatásokat, amelyeket kidolgoztunk és végeztünk.

Hajlamosak vagyunk úgy gondolni, hogy az ilyen irányú tudományos támogatás, azon túl, hogy önmagában is értéket teremt, mellett érthetővé teszi a komplex társadalmi működést, és olyan megoldási stratégiák kialakításában képes segítséget nyújtani, amelyek hosszú távon is alkalmazhatóak. További nyereség az, hogy az elmúlt időszakban létrejött kooperációk nem értek/érnek véget a kutatócsoport lezárásával, a tudományos munkák a továbbiakban is folytatódnak, a kutatásokból nyert adatok és eredmények szélesebb körű disszeminációja pedig még mindig tart.

BIBLIOGRÁFIA

- Balassa Bernadett – Gyorgyovich Miklós – Máté-Tóth András: A vallási szekuritizáció és a sebzett kollektív identitás modellje a magyar társadalomban empirikus adatok alapján = *Replika* 127/1 (2022) 23–37., <https://doi.org/10.32564/127.6>
- Csikós, Nándor – Máté-Tóth, András: Confessional Pluralism in Central and Eastern Europe: A GIS approach = *Geographical Pannonica* 27/1 (2023) 25–37., <https://doi.org/10.5937/gp27-42461>
- Csikós Nándor – Máté-Tóth András: Vallási prognózis: a 2022-es népszámlálás eredményeinek előrejelzése és értelmezése = *Magyar Tudomány* 185/3 (2024) 405–412.
- Figus-Illinyi, Rita: Resilience in Pontifical Doctrines: From Pope Benedict XVI to Pope Francis = *Religions* 16/2 (2025)., <https://doi.org/10.3390/rel16020219>
- Gibbons, Michael – Limoges, Camille – Nowotny, Helga – Schwartzman, Simon – Scott, Peter & Trow, Martin: *The new production of knowledge: the dynamics of science and research in contemporary societies*. London: Sage, 1994
- Heidl Sára – Szilárdi Réka: Privát vallásosság, spirituális közösség. Az Everness Fesztivál résztvevőinek vallási/spirituális vizsgálata = *Erdélyi Társadalom* 20/1 (2022) 81–96., <https://doi.org/10.17177/77171.268>
- Máté-Tóth András – Balassa Bernadett: A traumatizált társadalmi tudat dimenziói: Adatok a sebzett kollektív identitás elméletéhez = *Szociológiai Szemle* 32/2 (2022) 57–77., <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2022.2.3>
- Máté-Tóth András – Juhász Valéria: Vallási közösségek az írott sajtóban: Kvantitatív és kvalitatív elemzések. Szeged: SZTE–Vallástudományi Tanszék, 2007.

- Máté-Tóth András – Nagy Gábor Dániel: Alternatív vallás. Szcientológia Magyarországon. Budapest: L' Harmattan, 2011.
- Máté-Tóth András – Povedák Kinga (szerk.): Hegemóniák szorításában. Vallás Kelet-Közép-Európában. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2023., <https://doi.org/10.1556/9789634549468>
- Máté-Tóth, András: Freiheit und Populismus: Verwundete Identitäten in Ostmitteleuropa. Wiesbaden, Németország: Springer Netherlands, 2019., <https://doi.org/10.1007/978-3-658-25485-8>
- Máté-Tóth András: Sebzett kollektív identitás és vallásértelmezés = Erdélyi Társadalom 20/1 (2022) 11–22., <https://doi.org/10.17177/77171.264>
- Povedák, István – Povedák, Kinga: Christian Roma Musicking in Hungary = Music and Minorities 3 (2024) 1–34., <https://doi.org/10.52413/mm.2024.37>
- Runyan, William McKinley: The study of lives as a „soft synthesis” in psychology = Hogan, R.; Johnson, J. & Briggs, S. (Eds.): Handbook of Personality Psychology. California, USA: Academic Press, 1997.
- Szilárdi Réka – Paizs Melinda Adrienn – Feleký Gábor: Közgazdaságtani modellek a valláskutatásban. Kereslet és kínálat a vallás piacon = Belvedere Meridionale 35/4 (2023) 124–145., <https://doi.org/10.14232/belv.2023.4.8>
- Wimmer Krisztina: A vallási pluralizmus dimenziója az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlés beszédeiben 1991–2023 között = Máté-Tóth András (szerk.): A konvivencia kihívásai. A vallási sokféleségről Kelet-Közép-Európában, Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2024. 165–189.
- Wimmer Krisztina: Traumák kimutatásának kísérlete a Lett Ortodox Egyház hivatalos dokumentumaiból: Egyház és ünnep kulcsszavak szoftveres eredményei = Béla Bálint – Vass Viktória – Vass Zóra (szerk.): Móra Akadémia Szakkollégiumi tanulmánykötet: A Móra Ferenc Szakkollégium évkönyve Szeged: Szegedi Tudományegyetem Móra Ferenc Szakkollégium, 2023. 121–141.

INTERNETES FORRÁSOK

- A kutatócsoport publikációs listája 2019-2025: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=institutes&mode=browse&sel=21361> (2025, 05. 25.)
- A dinamikus vallási térképek elérhetősége: <https://www.convivence.eu/research/projects/vall%C3%A1s-r%C3%A9gi%C3%B3-gis> (2025, 05. 25.)
- A vallási adatbázis honlapja: <https://mavallka.hu/> (2025, 05. 25.)
- Az ajánlások elérhetősége: <https://www.convivence.eu/policy-papers> (2025, 05. 25.)